

УВОД У ХОМЕРСКИ ХЕКСАМЕТАР

скрипта за студенте класичних наука

*

Орсат Лигорио

доцент Филозофског факултета у Београду

гдје, мјесто дактила, стоји спондеј у стопи 5 (и у стопама 2 и 3, као у пр. [2] горе). Такође, ријетко бива да спондеј одмијени дактил у свим стопама, али и такви се стихови налазе, па нпр. читамо:

[4]	ψυχὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δειλοῖο <i>мочание-земљу души Патрокла зазивајућ јадног</i>	Ψ (23) 221	SSSSSX

гдје, мјесто дактила, стоји спондеј у стопама 1–5.

Уопште, дактилски ритам оставља живљи, а спондејски озбиљнији утисак.

4. ОБЛИЦИ ХЕКСАМЕТРА

С обзиром на то који је дактил у стопама 1–5 одмијењен спондејем, могу се разликовати 32 (= 2⁵) различита облика хексаметра, и то:

DDDDDX	SSSDSX	SSSDSX
SDDDDX	SSSSDX	SSDDDX
DSDDDX	DDSSSX	DSSDDX
DDSDDX	SDDSSX	DDSSDX
DDSDSX	SSDDSX	DDDSSX
DDDDSX	SSSDDX	SDSDDX
SSSSSX	DSSDSX	SDDSDX
DSSSSX	DSSDSX	SDDDSX
SDSSSX	DSSSDX	DSDSDX
SSDSSX	SDSDSX	DSDDSX
	SDSSDX	DDSDSX

Сви ти облици и заиста се налазе код Хомера:

[5]	αὐτίς ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λαῶας ἀναιδῆς <i>низ бродо у тај се пар скопља хриди на грдна</i>	Λ (11) 598	DDDDDX
[6]	ἦώς μὲν κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν <i>Зора у шафран-плашту по земљи се читавај просу</i>	Θ (8) 1	SDDDDX
[7]	αὐτὰρ ἐπεὶ κόσμηθεν ἄμ' ἠγεμόνεσσιν ἕκαστοι <i>Како се све већ војске поређају с вођама својим</i>	Γ (3) 1	DSDDDX
[8]	ὥς ἔφατ' εὐχόμενος· τοῦ δ' ἔκλυε Παλλὰς Ἀθήνη <i>Такову молитву рече, и Палада чу за Атена</i>	Ε (5) 121	DDSDDX
[9]	βῆ δ' ἀκέων παρὰ θίνα πολυφλοίσβοιο θαλάσση <i>те он шутећи оде уз обалу прешумног мора</i>	Α (1) 34	DDDDSX
[10]	ὥς δ' ὅτε κάπριον ἀμφὶ κύνες θαλεροὶ τ' αἰζηοὶ <i>Како кад вепра пси и младићи гонити стану</i>	Λ (11) 414	DDDDSX
[11]	Ἄτρείδης· τῷ δ' αὐτ' ἐκ δίφρου γουναζέσθην <i>Атрид [...] / те они се пред њима на кољена у колма свију</i>	Λ (11) 130	SSSSSX
[12]	ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχῇ Πατροκλῆος δειλοῖο <i>онда јадног души Патрокла приступи [к њему]</i>	Ψ (23) 65	DSSSSX
[13]	ἦρώ' Ἀλκάθοον, γαμβρὸς δ' ἦν Ἀγχίσαιο <i>εμәне, Алкатоја храброг, што зет је био Анхису</i>	Ν (13) 428	SDSSSX
[14]	ἐν καλῇ βήσση μέγαν οἰῶν ἀργεννάων <i>у долу / красноме пашњак је пун бјелорунних био оваца</i>	Σ (18) 588	SSDSSX
[15]	βάλλον δ' ἀλλήλους χαλκήρεσιν ἐγχείησιν <i>мједена копља од једних полете к другима одмах</i>	Σ (18) 534	SSSDSX

[16]	τὸν δὴ μῆκιστον καὶ κάρτιστον κτάνων ἄνδρα <i>te ja najvehez tad u najjaceg ubih junaka</i>	H (7) 155	SSSSDX
[17]	ἄστυδε νῦν ἰέναι, μὴ μίμνειν ἠῶ διαν <i>у град се сад повратит [...] и не велим божанску чекати зору</i>	Σ (18) 255	DDSSSX
[18]	ἄλλ' οἶόν τινά φασι βίην Ἡρακλεΐην <i>али друкчији — веле — Хералкло бијаше јаки</i>	E (5) 638	SDDSSX
[19]	χρύσειαι ζῶησι νεήνισιν εἰοικυῖαι <i>златне ужурају tad, на дјевојке наличне живе</i>	Σ (18) 418	SSDDSX
[20]	Ἐρμῆς δὲ ψυχὰς Κυλλήνιος ἐξεκαλεῖτο <i>Уто убијенѣх душе просѣнѣ Килѣњанин зовне</i>	ω (24) 1	SSSDDX
[21]	μῦθον ἐπαινῆσαντες Ὀδυσσῆος θείοιο <i>Ријеч Одисеја сви божанског хвалити стану</i>	B (2) 335	DSDSSX
[22]	ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχῇ μητρὸς κατατεθνηυῖης <i>Уто ми покојне мајке Антиклије приступи душа</i>	λ (11) 84	DSSDSX
[23]	ἀμφὶ δ' ἄρ' Αἴαντας δοιοὺς ἴσταντο φάλαγγες <i>Около Ајаса два се поређају чете</i>	N (13) 126	DSSSDX
[24]	Ἐρμείας δὲ ἄναξ δῶκεν Πέλοπι πληξίππω <i>игрикоњевић Пелоп од Хермије доби га на дар</i>	B (2) 104	SDSDSX
[25]	Ἄτρείδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ διὸς Ἀχιλλεύς <i>Атрејев син, јунацима краљ, и дивни Ахилеј</i>	A (1) 7	SDSSDX
[26]	ἀλλήλων ἰθυνομένων χαλκήρεα δοῦρα <i>колико бацаху копља, мједоковна између вода</i>	Z (6) 3	SSSDX
[27]	Ἔως οἱ μὲν Τρῶες φυλακὰς ἔχον· αὐτὰρ Ἀχαιοὺς <i>Тако стражаху ондје Тројанци. Али Ахејце</i>	I (9) 1	SSDDDX
[28]	οὐνεκ' ἐγὼ κούρης Χρυσηΐδος ἀγλά' ἄποινα <i>што ја уцјене сјајне за кћерку Хрисову н'јесам</i>	A (1) 111	DSSDDX
[29]	στῆ δὲ μάλ' ἐγγὺς ἰὼν καὶ μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν <i>близу κ-Θηсеју стәне и њему бесједу почне</i>	λ (11) 429	DDSSDX
[30]	Χερσιδάμαντα δ' ἔπειτα καθ' ἵππων αἶξαντα <i>Затим Херсидамаса, кад с кола на земљу скочи</i>	λ (11) 423	DDSSSX
[31]	Ἔως εἰπὼν πυλέων ἐξέσσυτο φαίδιμος Ἔκτωρ <i>Тако свијетли Хектор изрекавши јурне кроз врата</i>	H (7) 1	SDSDDX
[32]	νύμφαι τ' ἠἴθεοί τε πολύτλητοί τε γέροντες <i>нејесте и младићи, многодтрни таκὸћер старци</i>	λ (11) 38	SDDSDX
[33]	ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν <i>један другом помагат желећи у срцу жељно</i>	Γ (3) 9	SDDDSX
[34]	οὐλομένην, ἣ μυρὶ' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε <i>погубну, којано зада Ахејцима тисућу јада</i>	A (1) 2	DSDSDX
[35]	οὐ γὰρ ἐγὼ Τρώων ἔνεκ' ἦλυθον αἰχμητῶν <i>та ја због копљаника не доћох Тројаца амо</i>	A (1) 152	DSDDSX
[36]	ὕπνος ἔχε γλυκερὸς πολλὰ φρεσὶν ὄρμαίνοντα <i>заспати слатко не може размишљајућ у срцу много</i>	K (10) 4	DDSDSX

Али, колико се често који облик јавља? Узмимо као узорак 22. пјевање *Одисеје* (501 стих). У том дијелу ове Хомерове пјесме анализом свих стихова долазимо до оваквих бројева:

DDDDDX: *sv.* 2, 7, 13, 15, 19, 31, 34, 35, 44, 47, 52, 55, 56, 60, 71, 76, 80, 83, 86, 89, 95, 96, 97, 99, 105, 108, 109, 112, 125, 127, 148, 150, 151, 154, 155, 170, 178, 179, 180, 182, 184, 196, 197, 205, 215, 217, 219, 220, 233, 255, 256, 264, 265, 267, 269, 273, 277, 284, 287, 292, 295, 299, 305, 317, 318, 320, 327, 329, 330, 338, 355, 356, 360, 364, 367, 370, 377, 383, 387, 390, 391, 393, 401, 409, 412, 413, 415, 416, 417, 426, 428, 430, 436, 437, 438, 443, 446, 447, 452, 470, 474, 479, 490, 496, 497, 499; или, свега 106 *sv.*, тј. 21.15%.

SDDDDX: *sv.* 16, 17, 22, 51, 57, 65, 69, 94, 100, 110, 115, 121, 135, 136, 137, 142, 144, 161, 162, 165, 168, 188, 195, 201, 202, 211, 212, 213, 214, 222, 239, 243, 251, 257, 263, 268, 281, 282, 283, 285, 301, 309,

310, 311, 312, 314, 321, 325, 334, 336, 343, 344, 345, 348, 357, 359, 362, 366, 379, 381, 394, 396, 407, 408, 421, 431, 441, 442, 444, 458, 459, 462, 463, 473, 476, 483, 486, 488, 495; или, свега 79 *vv.*, тј. 15.76%.

DSDDDX: *vv.* 1, 5, 11, 12, 20, 36, 39, 40, 41, 48, 54, 62, 67, 68, 70, 85, 87, 102, 128, 132, 140, 147, 149, 152, 157, 163, 164, 172, 176, 186, 187, 190, 193, 203, 204, 209, 221, 223, 224, 226, 228, 236, 240, 245, 248, 252, 261, 280, 289, 296, 307, 316, 323, 326, 328, 340, 347, 349, 371, 372, 376, 380, 392, 395, 397, 402, 404, 414, 432, 433, 466, 468, 475, 481, 482, 487; или, свега 76 *vv.*, тј. 15.16%.

DDSDDX: *vv.* 8, 25, 30, 111, 134, 206, 208, 210, 227, 266, 290, 293, 306, 308, 351, 353, 358, 368, 434, 435, 461, 467; или, свега 22 *vv.*, тј. 4.39%.

DDSDSX: *vv.* 9, 18, 23, 43, 46, 63, 81, 82, 84, 92, 116, 119, 126, 131, 143, 146, 158, 166, 174, 194, 242, 247, 363, 365, 382, 385, 386, 406, 464, 478, 489, 498; или, свега 32 *vv.*, тј. 6.38%.

DDDDSX: *vv.* 291, 333, 448, 480, 492; или, свега 5 *vv.*, тј. 0.99%.

SSSSSX: *vv.* 175; или, свега 1 *v.*, тј. 0.19%.

DSSSSX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

SDSSSX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

SSDSX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

SSSDSX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

SSSSDX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

DDSSSX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

SDDSSX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

SSDDSX: *vv.* 422; или, свега 1 *v.*, тј. 0.19%.

DSDSSX: *vv.* 260; или, свега 1 *v.*, тј. 0.19%.

SSSDDX: *vv.* 339, 384, 484; или, свега 3 *vv.*, тј. 0.59%.

DSSDSX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

DSSSDX: *vv.* 73, 98, 167, 238, 253, 425; или, свега 6 *vv.*, тј. 1.19%.

SDSDSX: *vv.* —; или, свега 0 *vv.*, тј. 0%.

SDSSDX: *vv.* 28, 278, 450; или, свега 3 *vv.*, тј. 0.59%.

SSSDSX: *vv.* 3, 33, 38, 42, 59, 66, 91, 93, 114, 115, 133, 160, 191, 250, 254, 315, 332, 337, 375, 427; или, свега 20 *vv.*, тј. 3.99%.

SSDDDX: *vv.* 21, 29, 32, 58, 64, 113, 120, 122, 124, 169, 177, 198, 200, 230, 232, 234, 241, 244, 249, 258, 259, 274, 275, 276, 279, 286, 335, 341, 352, 369, 410, 411, 471, 491; или, свега 34 *vv.*, тј. 6.78%.

DSSDDX: *vv.* 10, 27, 50, 61, 72, 79, 90, 156, 216, 297, 322, 374, 378, 398, 423, 451; или, свега 16 *vv.*, тј. 3.19%.

DDSSDX: *vv.* 118, 324, 405; или, свега 3 *vv.*, тј. 0.59%.

DDSSSX: *vv.* 139, 237; или, свега 2 *vv.*, тј. 0.39%.

SDDDX: *vv.* 145, 153, 199, 235, 270, 302, 429, 454, 456, 477, 493, 500, 501; или, свега 13 *vv.*, тј. 2.59%.

SDDSDX: *vv.* 4, 6, 14, 26, 37, 75, 77, 88, 103, 104, 138, 159, 181, 225, 229, 231, 246, 288, 300, 304, 313, 342, 346, 350, 373, 388, 399, 424, 455, 472; или, свега 30 *vv.*, тј. 5.98%.

SDDDSX: *vv.* 45, 419, 485; или, свега 3 *vv.*, тј. 0.59%.

DSDDX: *vv.* 24, 49, 53, 74, 101, 106, 107, 123, 129, 130, 141, 171, 173, 183, 185, 189, 207, 271, 272, 294, 303, 331, 354, 361, 389, 400, 418, 420, 439, 445, 449, 453, 460, 469, 494; или, свега 35 *vv.*, тј. 6.98%.

DSDDSX: *vv.* 319, 403, 440, 457, 465; или, свега 4 *vv.*, тј. 0.79%.

DDSDSX: *vv.* 78, 298; или, свега 2 *vv.*, тј. 0.39%.

Из тих резултата постаје јасно, најпрво, да је, уопште, облик XXXDX (са 97% свих случајева) много чешћи него облик XXXSX (то јест, спондејски стих) (са 3% свих случајева), као што је речено у од. 3 горе, а затим, да је, у оквиру облика XXXDX, далеко најчешћи облик DDDDX (то јест, чисти дактилски хексаметар) (са 20% свих случајева), за којим слиједе облици SDDDX и DSDDX (скупа са 30% свих случајева); према томе, само облици DDDDX, SDDDX, DSDDX чине са 50% свих случајева. Остали облици јављају се релативно ријетко.

5. ПОСЕБНЕ МЕТРИЧКЕ ПОЈАВЕ

Посебне метричке појаве дијеле се на *појаве ванредних краткоћа* (од. 5.1) и *појаве ванредних дужина* (од. 5.2).

5.1 Појаве ванредних краткоћа

Варедне краткоће појављују се у облику *епске корепције* (од. 5.1.1), *атичке корепције* (од. 5.1.2) и *синицезе* (од. 5.1.3).

5.1.1 Епска корепција

Епска корепција (лат. *correptio epica*) је појава ванредне краткоће у стиху, која се обично налази на мјесту диуфтонга у сандхију, а бива због тога што под тим условом општа правила силабификације из од. 1. и 2. горе за дифтонге каткад не вриједе.

Наиме, према општим правилима нпр. овај стих:

[37] ἐν δὲ τὰ μῆλα λαβόντες ἐβήσαμεν, ἄν δὲ καὶ αὐτοὶ λ (11) 4 DDDDDX
затим у лађу овце упустисмо, онда и сами

на слоге дијели се овако:

[37a] **ε**ν-δ**ε**-τ**ᾶ**-μ**η**-λ**ᾶ**-λ**ᾶ**-β**ο**ν-τ**ε**-σ**ε**-β**η**-σ**ᾶ**-μ**ε**ν-**α**ν-δ**ε**-και-**α**υ-τ**ο**ι

то јест, тако да је слог *και* дугачак, јер се у његовом језгру налази дифтонг, што чини да овај слог буде по нарави дугачак — али то не одговара метру (јер на том мјесту метар тражи кратак слог)

Али, уствари, тај стих на слоге дијели се овако:

[37b] **ε**ν-δ**ε**-τ**ᾶ**-μ**η**-λ**ᾶ**-λ**ᾶ**-β**ο**ν-τ**ε**-σ**ε**-β**η**-σ**ᾶ**-μ**ε**ν-**α**ν-δ**ε**-κᾶ-**ι**αυ-τ**ο**ι

гдје нема слога *και* него се мјесто њега налазе слогови *κᾶ* и *ιαυ*, који постају тако што се, у сандхију, дифтонг *αι* дијели на двоје: његов први дио, вокал *ᾶ*, чини језгро слога *κᾶ* (који је по нарави кратак), а његов дурги дио, вокал *ι* (у облику свог алофона *ј*), чини онсет сљедећег слога *ιαυ*,⁴ по чему пак бива да се дугачак слог, гдје метар то тражи, скрати.

Неколики други примјери епске корепције:

- [38] πειρᾶ ἐμεῖο γεραῖε καὶ εἴρεαι Ἑκτορα δῖον Ω (24) 390 DDDDDX
Мене, о старче, кушаи, за Хектора дивног питаи
- [39] Μυρμιδόνων δ' ἔξειμι, πατήρ δέ μοι ἔστι Πολύκτωρ Ω (24) 397 DSDDDX
Дожно-сам-е-њим; Мирмидонац по роду сам, отац се мени / зове Поликтор
- [40] τῶν ἀμόθεν γε, θεᾶ, θύγατερ Διός, εἰπὲ καὶ ἡμῖν α (1) 10 DDDDDX
И нама, Зеусова кћери, припођједи о томе свему
- [41] ἦ δ' ἐς πείραθ' ἵκανε βαθυρόρου Ὠκεανοῖο λ (11) 13 SDDDDX
лађа нам нађе међе Окѐана дубоких струја
- [42] ψυχᾷ ὑπὲξ Ἑρέβευς νεκρῶν κατατεθνηῶτων λ (11) 37 DDDDSX
душе [...] / покојних људи одоздо из Ереба купиш се стану
- [43] ἔνθα σ' ἔπειτα, ἄναξ, κέλομαι μνήσασθαι ἐμεῖο λ (11) 71 DDDSDX
пак те молим, о краљу, на мене да помислиш тамо

⁴ У *υ*-дифтонзима алофон гласа *υ* је *ϕ*.

[44] ἄθανάτοισι θεοῖσι, τοῖ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι <i>бозима бесмртним, владарима широког неба</i>	λ (11) 133	DDDDDX
---	------------	--------

5.1.2 Атичка корепција

Атичка корепција (лат. *correptio Attica*) је појава ванредне краткоће у стиху, која се увијек налази у слабој позицији (лат. *positio debilis*) (то јест, на мјесту вокалâ испред тзв. групе *muta cum liquida*) (= π, β, τ, δ, κ, γ + λ, ρ), а бива, опет, због тога што под тим условом општа правила силабификације из од. 1. и 2. горе за слабу позицију каткад не вриједе.

Према општима правилима нпр. овај стих:

[45] καὶ μὴν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων <i>бесједу започнем с њим и крилате прозборим р'јечи</i>	λ (11) 56	SSDDDX
---	-----------	--------

на слокове дијели се овако

[45a] **κα**ι-μῖν-φω-νη-σᾶ-σε-πε-ᾗ-π-τε-ρο-εν-τᾶ-π-ρο-σηυ-δων

то јест, тако да је слог τᾶπ дугачак, јер за његовим језгром слиједи 1 консонант, што чини да овај слог, будући затворен, буде по позицији дугачак — али то не одговара метру (јер на том мјесту метар тражи кратак слог).

Али, уствари, тај стих на слокове дијели се овако:

[45a] **κα**ι-μῖν-φω-νη-σᾶ-σε-πε-ᾗ-π-τε-ρο-εν-τᾶ-προ-σηυ-δων

гдје нема слога τᾶπ него се мјесто њега налазе слогови τᾶ и про, који постају тако што се, у слабој позицији, група пр не дијели на двоје, тако да први консонант, π, чини коду слога τᾶπ а други, ρ онсет слога ро, него и један и други консонант чине онсет слога про, а слог τᾶ (који је према томе остаје отворен) постаје кратак по нарави, будући да у себи има кратак вокал, по чему, опет, бива да се дугачак слог, гдје метар то тражи, скрати.

Неколики други примјери атичке корепције:

[46] ἄθανατον θεὸν ᾧδε βροτοὺς ἀγαπαζέμεν ἄντην <i>смртнике људе бог да бесмртни милује тако</i>	Ω (24) 464	DDDDDX
[47] φοιτᾷ δ' οὔτε θεοῖσι τετιμένος οὔτε βροτοῖσιν <i>лута, а богови њега не часте ни људи смртни</i>	Ω (24) 533	SDDDX
[48] κατθάψαι, λαοὺς δὲ λίθους ποίησε Κρονίων <i>нмю покопат нх-тжю, кад Κρονιον у камен народ / претвори</i>	Ω (24) 611	SSDSX
[49] οἱ δ' ἐπ' ὀνειᾶθ' ἔτοιμα προκείμενα χεῖρας ἱαλλον <i>рукама посегну тада за готовим јелима они</i>	Ω (24) 627	DDDDDX
[50] σοὶ δὲ Κλυταιμνήστρη δόλον ἤρτυε τηλόθ' ἐόντι <i>а Κλυтемнестра теби далеко сноваше варку</i>	λ (11) 439	DSDDDX
[51] ἀφραδέες ναῖουσι, βροτῶν εἶδωλα καμόντων <i>станују у несвијести, тек утваре покојних људи</i>	λ (11) 476	DSDSX
[52] ἄκρον ὑπερβαλέειν, τότ' ἀποστρέψασκε κραταιῖς <i>брѷјегу преко врхунца, тежина πογнᾶ га натраг</i>	λ (11) 597	DDSDX

5.1.3 Синицеца

Синицеца (грч. συνίζησης, лат. *synizesis*) је појава ванредне краткоће у стиху, која се увијек налази у хијату (гдје се дотичу два вокала), а бива, опет, због тога што под тим условима општа правила силабификације из од. 1. и 2. горе за вокале каткад не вриједе.

Наиме, према општима правилима нпр. овај стих:

[53] Μήνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
Срѣбу ми, богињо, пјевај Ахилеја, Пелеју сина A (1) 1 DDSDDX

на слоγοве дијели се овако:

[53] **μη-νι-να-ει-δε-θε-α-πη-λη-ι-α-δε-ω-α-χι-λη-ος**

то јест, тако да δε чини један, а ω други слог — али то не одговара метру (јер на том мјесту метар не тражи 2 слога, него 1.)

Али, уствари, тај стих на слоγοве дијели се овако:

[53] **μη-νι-να-ει-δε-θε-α-πη-λη-ι-α-δjω-α-χι-λη-ος**

гдје нема нема слоγοва δε и ω него се мјесто тога налази слог δjω који постаје тако што, у хијагу, први вокал, ε, прелази у j, што чини да читав стих има један слог мање, по чему, опет, бива да се два слога, гдје метар то тражи, скрате у један.

Неколики други примјери синицезе:

[54] καλὴν πρωτοπαγέα, πείρινθα δὲ δῆσαν ἐπ' αὐτῆς <i>красна, сложена првом и кошару привезу озго</i>	Ω (24) 267	SDSDDX
[55] ῥφρά κεν ἐς κλισίην Πηληϊάδεω ἀφίκωμαι <i>све док не дођем ја у чадор Ахилеју дивном</i>	Ω (24) 431	DDSDDX
[56] ένδुकέως έν νηϊ θοῆ ἠ πεζός ομαρτέων <i>усрдно бродит њу с тобом ил' нјешке водит њу тебе</i>	Ω (24) 438	DSDSDX
[57] ὡς Ἀχιλεὺς θάμβησεν ιδὼν Πρίαμον θεοειδέα <i>тако се зачуди дивни Ахилеј Пријама спазив</i>	Ω (24) 483	DSDDDX
[58] τάς εἰ μὲν κ' ἀσινέας ἐάσας νόστου τε μέδηαι <i>стада ли не такнеш тих на уму повратак држећ</i>	λ (11) 110	SDDSDX
[59] ῥφρ' εἰδέω, ὅσοι τε καὶ οἱ τινες ἀνέρες εἰσὶ <i>да знам, колико их има, и какови то ли су људи</i>	π (16) 236	SSDDDX
[60] πρῶτον μὲν πελέκεας στήσεν, διὰ τάφρον ὀρύσας <i>најприје сјекире у ред поразмеће, за све искόпāv</i>	φ (21) 120	SDSDDX

5.2 Појаве дужења

Ванредне дужине појављују се у облику *скривене позиције* (од. 5.2.1), *метричког дужења* (од. 5.2.2) и *дужења у паузи* (5.2.3).

5.2.1 Скривена позиција

Скривена позиција је појава ванредне дужине у стиху, која се обично налази између ријечи, а бива због тога што под тим условом условима општа правила силабификације из од. 1. и 2. горе за консонанте каткад не вриједе.

Према општима правилима нпр. овај стих:

[69] **εἰλόμεθ'· αὐτοὶ δ' αὐτε παρὰ ῥόνον Ἰκεανοῖο**
узевши уздуж струје окéанске пођосмо сви ми λ (11) 21 DSDDDX

на слоγοве дијели се овако:

[69a] **ει-λο-με-θau-τοι-δau-τε-пǎ-рǎ-ро-о-νω-ке-ǎ-νοι-о**

то јест, тако да је слог ρᾶ кратак, јер се у његовом језгру налази кратак вокал иза којег слиједи 1 консонант, што чини да тај слог, будући отворен, буде кратак — али то не одговара метру (јер на том мјесту метар тражи дугачак слог.)

Али, уствари, тај стих на слогове дијели се овако:

[69б] εἰ-λο-με-**θ**αυ-τοι-**δ**αυ-τε-πᾶ-**ρᾶ**h-ρο-ο-νω-κε-ᾶ-νοι-ο

гдје нема слога ρᾶ него се мјесто њега налази слог ρᾶh, који у коди има h што чини да, овај слог, ρᾶh, буде затворен, и, према томе (будући испред слога ро), дугачак по позицији, по чему, опет, бива да се кратак слог, гдје метар то тражи, продужи.

Дужење у позицији је језичка појава, не метричка; оно одражава језичко стање које је старије од уобичајене редакције текста; уп. ῥόον < *hῥóον < *sroom.

(Најчешће бива скривена позиција на мјесту ие. гласа *u који се, у доцнијој историји грч. језика, изгубио, али код Хомера још каткад чини позицију.)

Још неколики примјери скривене позиције:

[70] εἶμι καὶ οὐχ ἄλιον ἔπος ἔσεται. εἰ δὲ μοι αἴσα	Ω (24) 224	DDDDDX
<i>идем, и бесједа неће бадава бити; ал' умр'јет</i>		
[71] ἄλλ' ἐγὼ οὐδὲν σε ῥέξω κακὰ, καὶ δὲ κεν ἄλλον	Ω (24) 370	DSSDDX
<i>ал' ја нећу ти зла учинит и другог од тебе</i>		
[72] ἕξ μὲν θυγατέρες, ἕξ δ' υἱέες ἠβώοντες	Ω (24) 604	SDSDSX
<i>шест јој је [умрло] кћери и младих шест јој синова</i>		
[73] οὐ γὰρ ἔτι σάρκας τε καὶ ὀστέα ἴνες ἔχουσιν	λ (11) 219	DSDDDX
<i>жиле им кости више не држе с месом, већ све то</i>		
[74] γυμνὸν τόξον ἔχων καὶ ἐπὶ νευρήφιν ὀϊστόν	λ (11) 607	SDDSDX
<i>лук го држи он, на тетиви стријела му стоји</i>		
[75] αἶψα δ' ἰαίνεται κηρός, ἐπεὶ κέλετο μεγάλη ἰς	μ (12) 175	DDDDDX
<i>восак се гријао брзо, јер велика стискаже снага</i>		
[76] ῥέξομεν ἀθανάτοισι, τοῖ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν	μ (12) 344	DDDDDX
<i>најбоља боговима, владарима широког неба, / жртвујемо</i>		

И у овим стиховима налази се скривена позиција, и то у пр. [70] горе у ἄλιον ἔπος < *-o-ti *mek^u-os-ø (уп. нпр. стинд. -at vacah), гдје позицију чини група *tu; у пр. [71] горе у се ῥέξω < *tu-e *ureg- (уп. нпр. ав. θβᾱ vərəz-) (од *urǵ-, не *ureg-), гдје позицију чини група *ur; у пр. [72] горе у θυγατέρες ἕξ < *dugh₂teres *(s)ueks (уп. нпр. стинд. duhitarah šas), гдје позицију чини група *(s)u; у пр. [73] горе у ἔτι σάρκας < *h₁eti *turk₂ns (уп. нпр. ав. aiti θbarəs-), гдје позицију чини група tu; у пр. [74] горе у ἐπὶ νευρήφιν < *h₁epi *sneh₁-ur-eh₂-b^{hi} (уп. нпр. ав. aipi snāuuar-) (од *sneh₁-uer-), гдје позицију чини група *sn; у пр. [75] горе у κέλετο μεγάλη < *-e-t-o s-meg-h₂-, гдје позицију чини група *sm; у пр. [76] горе у ἀθανάτοισι < *n₂+d^hu₂h₂-t-ōis-su (уп. нпр. скр. adhvant), гдје позицију чини група *d^hu.

Постојање скривене позиције доказује се историјско-компаративним методом.

5.2.2 Метричко дужење

Метричко дужење (лат. *productio metrica*) је појава ванредне дужине у стиху, која се углавном налази у јачини стопе (често прве), код ријечи које се својом метричком схемом не уклапају у хексаметар, а бива због тога што што под тим услвом општа правила силабификације из од. 1. и 2. горе за вокале каткад не вриједе.

Према општим правилима нпр. овај стих:

[61] διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ	λ (11) 92	DSDDDX
<i>Зеусово чедо, домийшат Одисеју, сине Лајртов</i>		

на слогове дијели се овако:

[61a] δι-ο-γε-νεσ-λα-ερ-τι-α-δη-πο-λυ-μη-χα-νο-δυσ-σευ

то јест, тако да је слог δι ратак, јер је у његовом језгру кратак вокал а за њим не слиједи ниједан консонант, што чини да овај слог буде кратак и по нарави и по позицији — али то не одговара метру (јер на том мјесту метар тражи дугачак слог).

Али, уствари, тај се стих на слогове дијели овако:

[61b] δι-ο-γε-νεσ-λα-ερ-τι-α-δη-πο-λυ-μη-χα-νο-δυσ-σευ

гдје нема слога δι него се мјесто њега налази слог δι, који постаје тако што се, у јачини прве стопе (гдје не може да стоји краткоћа), глас у сканзији отеже тако да кратак постаје дугачак, по чему бива да се кратка слог, гдје метар то тражи, продужи.

Метричко дужење је метричка појава, не језичка; оно не одража језичку стварност (уп. *διογενής* < **di-u-o+genh₁-es-ø*, гдје разлога за дужење нема), него нарав сканзије.⁵ (Зато се каткад и назива дужењем *metri gratia*.)

Још неколики примјери метричког дужења:

[62] <u>ὄφθαλμοῖσιν</u> <u>ιδεῖν</u> <u>βαῖην</u> <u>δόμον</u> <u>Ἄϊδος</u> <u>εἶσω</u>	Ω (24) 245	DDSDDX
<i>у дворе бога Аида / прво пошао ја, но очима својим што видим</i>		
[63] <u>ὄφρ'</u> <u>εἰδέω</u> , <u>ὅσσοι</u> <u>τε</u> <u>καὶ</u> <u>οἳ</u> <u>τινες</u> <u>ἀνέρες</u> <u>εἰσὶ</u>	π (24) 236	DSDDDX
<i>да знам, колико их има, и какови то ли су људи</i>		
[64] <u>εἰν</u> <u>Ἄϊδος</u> <u>περ</u> <u>ἐὼν</u> <u>ὅτι</u> <u>Ἑκτορα</u> <u>διον</u> <u>ἔλυσσ</u>	Ω (24) 593	DDDDDX
<i>у Аидови дому, да Хектора дивног митом</i>		
[65] <u>νῦν</u> <u>δέ</u> <u>που</u> <u>ἐν</u> <u>πέτρῃσιν</u> <u>ἐν</u> <u>οὐρεσιν</u> <u>οἰοπόλοισιν</u>	Ω (24) 614	DSDDDX
<i>А сад је она негдје на хрди на самотном брду</i>		

И у овим се стиховима налази метричко дужење; уп. у пр. [62] *Ἄϊδος* < *h₁mid-o-s (уп. сх. *невид*); у пр. [63] *ἀνέρες* < *h₂ner-es (уп. стинд. *narah*); у пр. [64] *εἰν* < *h₁en (уп. лат. *in*); у пр. [65] *οὐρεσιν* < *h₃er-es-su; и тако даље, гдје језичког разлога за дужење ни у једном стиху нема.

Посебна врста метричког дужења је *разтезање* (лат. *distractio metrica*). Растезањем се дуже контраховани вокали, тако да се на њиховом мјесту налазе три море мјесто двије. (Најчешће се растезањем дужи глас ω, које постаје од αο / αω, а растеже се у οω / ωο.)

Неколикуи примјери метричког растезања:

[66] <u>ἄνδρ'</u> <u>ὀρόω</u> , <u>τάχα</u> <u>δ'</u> <u>ἄμμε</u> <u>διαρῶ</u> <u>αἰσεσθαι</u> <u>ὄτ'</u>	Ω (24) 355	DDSDSX
<i>човјека видим и мислим, обојицу да ће нас раздр'јет</i>		
[67] <u>ἕξ</u> <u>μὲν</u> <u>θυγατέρες</u> , <u>ἕξ</u> <u>δ'</u> <u>οἰέες</u> <u>ἠβῶντες</u>	Ω (24) 604	SDDSDX
<i>шест јој је умрло кћери и младих шест јој синова</i>		
[68] <u>δύσετό</u> <u>τ'</u> <u>ἠέλιος</u> <u>οκίω</u> <u>ντό</u> <u>τε</u> <u>πᾶσαι</u> <u>ἀγυαῖ</u>	λ (11) 12	DDDDDX
<i>у тоне сунце, и сви се по реду замраче тут</i>		

⁵ Метричко дужење гласова ε и ο у редакцијама текста обично се назначава тако што се ти гласови пишу као ει и ου (али су се вјероватно скандирали као ē и ō); дужење других гласова, α, ι, υ, у редакцијама обично се не назначава.

5.3 Друго

5.3.1 Лажни хијат

Хијат (лат. *hiatus*) је појава сусљедних вокала који припадају двама различитим слоговима; то је у хомерском хексаметру ријетка појава која се обично уклања елизијом (лат. *elisiō*), као нпр. у ἀλλὰ ἄγε > ἀλλ' ἄγε у пр. [87] испод.⁷

За разлику од тога, лажни хијат је појава сусљедних вокала који припадају двама различитим слоговима, али међу којима је у старијем језику (и без сумње још код Хомера), стајао неки глас, обично ɸ, који се у доцнијој историји језика закономјерно између вокала изгубио, као нпр. у овим стиховима:

[85] ἦ ἤδη πάντες καταλείπετε Ἴλιον ἱρήν <i>ил' сви већ остављати у страху стадосте Илиј</i>	Ω (24) 383	SDDDDX
[86] θήσονται περὶ ἄστου μάχην ἑλικώπες Ἀχαιοί <i>около града бој Ахејци сјајнооки заврћ</i>	Ω (24) 402	SDDDDX
[87] ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἶπε καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον <i>него дедер ми казуј и реци ми истину праву</i>	Ω (24) 656	DDDDDX
[88] прῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἠδέϊ οἴνω <i>најприје медденог пића, а затим слаткога вина</i>	λ (11) 27	DSDDDX
[89] Ἄτρεϊδη, τί με ταῦτα διείρεαι; οὐδὲ τι οἶδα <i>Што ме питаши, сине о Атрејево? Не знам ти рећи</i>	λ (11) 463	DDDDDX
[90] ἦμενον, οἱ δὲ μιν ἀμφὶ δίκας εἴροντο ἄνακτα <i>сједећ, те траже у њега у господу прàвицу једни</i>	λ (11) 570	DDSDX
[91] οἱ δ' ἔταροι μέγα ἔργον ἐμητίσαντο μένοντες <i>а друзи оставиши овдје учинише опако дјело</i>	μ (12) 374	DDSDX
[92] ὦ γύναι, ἦ μάλα τοῦτο ἔπος θυμάλγες ἔειπες <i>Жено, доиста врло срдобоуј р'јеч си ми рекла</i>	ψ (23) 183	DDSDX

гдје, у пр. [85] у скоријем језику стоји καταλείπετε Ἴλιον мјесто старијег καταλείπετε Φίλιον (уп. хет. *Wi-lu-ša*), у пр. [86], περὶ ἄστου мјесто περὶ Φάστου (уп. мик. *wa-tu*), у пр. [87], τόδε εἶπε мјесто τόδε ɸεἶπε (уп. ав. *vaosā*), у пр. [88], ἠδέϊ οἴνω мјесто ἠδέϊ ɸοίνω (уп. лат. *vinō*), у пр. [89], τι οἶδα мјесто τι(δ) ɸοἶδα (уп. стинд. *veda*), у пр. [90], εἴροντο ἄνακτα мјесто εἴροντο ɸάνακτα (уп. нфриг. *ouanaktan*), у пр. [91], μέγα ἔργον мјесто μέγα ɸέργον (уп. ав. *varəzəm*), у пр. [92], τοῦτο ἔπος мјесто τοῦτο ɸέπος (уп. стинд. *vasaḥ*), и тако даље, гдје ɸ заправо свугдје затвара хихат (па се зато такав хијат зове *лажни хијат*).

Постојање гласа у лажном хијату доказује се историјско-компаративним методом.

6. ПАУЗЕ

Мјесто одмора у стиху зове се *пауза* (||) и увијек пада између ријечи. Паузе се дијеле на *цезуре* (од. 6.1) и *дијерезе* (од. 6.2); цезуре падају у стопе, дијерезе између стопа.

Паузе дијеле стихове на *чланове* (грч. κῶλα, лат. *membra*), а цезуре дијеле стопе на *полустопе* (грч. ἡμίποδες, лат. *semipedes*).

6.1 Цезуре

У хомерском хексаметру обично се налазе три *цезуре* (грч. τομαί, лат. *caesurae*): *цезура* *иза треће јачине* (од. 6.1.1), *иза трећег трохеја* (од. 6.1.2) и *иза четврте јачине* (од. 6.1.3).

⁷ Рјеђе пак *аферезом* (грч. ἀφαίρεσις) или *кразом* (грч. κράσις), што чешће бива у атичкој драми.

Осим тога, цезуре могу бити *мушке* или *женске*; мушке падају иза јачине стопе, а женске у слабине стопе.

6.1.1 Цезура иза треће јачине

Цезура иза треће јачине (грч. τομή πενθημιμερής, лат. *caesura semiquinaria*) је мушка цезура која пада у трећу стопу, између јачине и слабине ове стопе, а непосредно иза тзв. пете полустопе. Њена схема је:

⋈ ≡ | ⋈ ≡ | ⋈ || ≡ | ⋈ ≡ | ⋈ ≡ | ⋈ ≡

Неколики примјери ове цезуре:

[93]	τὸν καὶ λισσοόμενος Πρίαμος πρὸς μῦθον ἔειπε <i>њега молећи Пријам божански бесједу рече</i>	Ω (24) 485	SDDSDX
[94]	καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόοντα προσηύδα <i>Бесједу започне с њим и крилате прозбори р'јечи</i>	Ω (24) 517	SSDDDX
[95]	βαίνομεν ἀχνύμενοι, θαλερόν κατὰ δάκρυ χέοντες <i>ућосмо жалости пуни те бујне роњасмо сузе</i>	λ (11) 5	DDDDDX
[96]	δύοσέτ' ἡἷλιος σκιδώοντό τε πάσαι ἀγυαί <i>Утоне сунцем и сви се по реду замраче пути</i>	λ (11) 12	DDDDDX
[97]	οἱ καὶ νέρθεν γῆς τιμὴν πρὸς Ζηνὸς ἔχοντες <i>Zeus их доле под земљом обојици једнако части</i>	λ (11) 302	SSSDX

6.1.2 Цезура иза трећег трохеја

Цезура иза трећег трохеја (грч. τομή κατὰ τρίτον τροχάϊον, лат. *caesura post tertium trochaicum*) је женска цезура која пада у трећу стопу, између слабина ове стопе. Њена схема је:

⋈ ≡ | ⋈ ≡ | ⋈ || | ⋈ ≡ | ⋈ ≡ | ⋈ ≡

Неколики примјери ове цезуре:

[98]	οἰωνοῖσιν τε πάσι · Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή <i>ниенма и птицама гозба; а Зеусу се вршаше воља</i>	Α (1) 5	SDDDDX
[99]	Πάμμονά τ' Ἀντίφρονόν τε βοῆν ἀγαθόν τε Πολίτην <i>Памона, грлатог бојћа Полита и поносног Дија</i>	Ω (24) 250	DDDDDX
[100]	ὦ μοι ἐγὼ πανάποτμος, ἐπεὶ τέκον υἱάσ ἀρίστους <i>Јао прејадну мени, – а породих у ширекој Теби / врло добрих синова</i>	Ω (24) 255	DDDDDX
[101]	ὄλβω τε πλούτῳ τε, ἄνασσε δὲ Μυρμιδόνεσσι <i>благом и обиљем он, Мирмидонцима бијаше владар</i>	Ω (24) 536	SSDDDX
[102]	νῦν δ' ἔρχεο πρὸς δῶμα καὶ ἴσχεο μηδ' ὀνομήνης <i>сада кући отићи и гледај, да не рекнеш ништа</i>	λ (11) 251	SXDDDX

6.1.3 Цезура иза четврте јачине

Цезура иза четврте јачине (грч. τομή ἑφθημιμερής, лат. *caesura semiseptenaria*) је мушка цезура која пада у четврту стопу, између јачине и слабине ове стопе, а непосредно иза тзв. седме полустопе. Њена схема је:

⋈ ≡ | ⋈ ≡ | ⋈ ≡ | ⋈ || ≡ | ⋈ ≡ | ⋈ ≡

Неколики примјери ове цезуре:

[103] νήεον Ἑκτορέης κεφαλῆς ἀπερείσι' ἄποινα <i>голему уцјену тад за Хектора главу изнесу</i>	Ω (24) 276	DDDDDX
[104] λήθετ' ἐνὶ μεγάροισι θεῶν οἱ Ὀλυμπον ἔχουσι <i>олимпске богове никад у дѠвору свом заборављо</i>	Ω (24) 427	DDDDDX
[105] ἄρνύμενος ἦν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταίρων <i>за душу се своју борећ и повратак својих другόва</i>	α (1) 5	DSSSDX
[106] τὸν μὲν ἐγὼ δάκρυσα ἰδὼν ἐλέησά τε θυμῷ <i>заплачем, кад га видим, и доша ме за њим забόлѡ</i>	λ (11) 55	DSDDDX
[107] διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεύ <i>Зеусово чедо, домишљат Одисеју, сине ЛаѠртов</i>	λ (11) 92	DSDDDX

6.2 Дијерезе

У хомерском хексаметру обично се налазе двије дијерезе (грч. διαίρεσις, лат. caesurae): *буколска дијереза* (од. 6.2.1) и *дијереза иза прве стопе* (од. 6.2.2)

6.2.1 Буколска дијереза

Буколска дијереза (грч. διαίρεσις βουκολική, лат. caesura bucolica) пада између четврте и пете стопе. Њена схема је:

— ≈ | — ≈ | — ≈ | — ≈ || — ≈ | — ≈

Неколики примјери ове дијерезе:

[108] καὶ οἱ ἀπὸ πρᾶπίδων ἦλθ' ἴμερος ἦδ' ἀπὸ γυῖων <i>те му плакања жеља из удова, из срца оде</i>	Ω (24) 514	DDSDDX
[109] υἱὸς μὲν δὴ τοι λέλυται γέρον ὡς ἐκέλευες <i>син ти је, старче, дам на откупе, како си реко</i>	Ω (24) 599	SSDDDX
[110] πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω <i>градове људѡ многих он видје ѡ ѡим спозна</i>	α (1) 3	SSDDDX
[111] ἀλλὰ με κακῆται σὺν τεύχεσιν, ἄσσα μοῖ ἔστι <i>него ме ондје сажѠзи са оружјем, што га имадем</i>	λ (11) 74	DSSDDX
[112] αὐτὰρ ἐγὼν αὐτοῦ μένον ἔμπεδον, ὄφρ' ἐπὶ μήτηρ <i>А ја останем ондје и почекам, докле ми мати</i>	λ (11) 151	DSDDDX

Буколска дијереза је најчешћа хомерска пауза.

6.2.2 Дијереза иза прве стопе

Дијереза иза прве стопе пада између прве и друге стопе а јавља се, мање-више обавезно, уз цезуру иза четврте јачине. Њена схема је:

— ≈ || — ≈ | — ≈ | — ≈ | — (||) ≈ | — ≈

Неколики примјери ове дијерезе:

[113] ὣς φάτο, γήθησεν δ' ὁ γέρον, καὶ ἀμείβετο μύθῳ <i>Рече, — те весео буде старина и одврати ово</i>	Ω (24) 424	DSDDDX
[114] ὣς ἔφατ', ἔδισεν δ' ὁ γέρον καὶ ἐπειθετο μύθῳ <i>Рече, — и њега се старац побоју те послуша р'јечи</i>	Ω (24) 571	DSDDDX

[115] ὧς ἔφατ', αὐτὰρ ἐγὼ γ' ἔθελον φρεσὶ μερμηρίδας <i>Тако ми рече, и ја у души тад промислив својој</i>	λ (11) 204	DDDDSX
[116] τὴν ἔχεν Ἀμφιτρυῶνος υἱὸς μένος αἰὲν ἀτειρήs <i>њу син Амфитриόнов несломљиви јунак је имо</i>	λ (11) 270	DDDDDX
[117] εὖδειν, ἦ ἐπὶ νῆα θοῆν ἐλθόντ' ἐς ἑταίρους <i>да се спава ил' било у друштву код лађе брзе</i>	λ (11) 331	SDDSDX

Дијереза иза прве стопе обично се јавља у опкорачењу (лат. *continuatio*, фр. *enjambement*).

6.3 Друго

6.3.1 Цезура иза друге јачине

Гдјегдје се код Хомера уз цезуру иза четврте јачине јавља и друга, несамостална споредна пауза, *цезура иза друге јачине* (грч. *τομή τριθημιμερής*, лат. *caesura semiternaria*), која је мушка цезура и пада у другу стопу, између јачине и слабине ове стопе, а непосредно иза тзв. треће полустопе. Њена схема је:

— ≈ | — || ≈ | — ≈ | — ≈ | — (||) ≈ | — ≈

Неколики примјери ове дијерезе:

[118] Ἑρμείαν, ποτὶ δὲ Πρίαμον ( ) φάτο φώνησέν τε <i>Хермију .../ спази те пријаму рече и ове му изусту ријечи</i>	Ω (24) 353	SDDDSX
[119] Ἑρμείας· σοὶ γάρ με πατήρ ( ) ἄμα πομπὸν ὄπισσεν <i>Хермија, јер ме је теби за пратилица послао Отац</i>	Ω (24) 461	SSDDDX
[120] ζῶδς ἐών; χαλεπὸν δὲ τάδε ( ) ζῳοῖσιν ὀρέσθαι <i>жив будџи? та һивѣм страхаота хе гкедату ово</i>	λ (11) 156	DDSDSX

Цезура иза друге јачине обично се јавља у опкорачењу (као и дијереза иза прве стопе).

6.3.2 Леонинска рима

Уз цезуру иза трећег трохеја често се код Хомера јавља и *леонински стих* (лат. *versus leoninus*), тј. појава римовања двају чланова ове цезуре.

Неколики примјери ове риме:

[121] ἐκ δὲ δέπας περικαλλές, ὃ οἱ Θρήκες πόρον ἄνδρες <i>такођер прекрасан кондир, што Трачани дадоше њему</i>	Ω (24) 234	DDSDSX
[122] πρὶν ἀλαπαζομένην τε πόλιν κεραῖζομένην τε <i>гдје нам пустође град душмани и гдје нам га руше</i>	Ω (24) 245	DDDDDX
[123] νῦν δὲ που ἐν πέτρῃσιν ἐν οὐρεσιν οἰοπόλοισιν <i>а сад је она негдје на хриди на самотном бријегу</i>	Ω (24) 614	DSDDDX
[124] ἀθανάτοισι θεοῖσι, τοῖ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι <i>бозима бесмртнима, владарима широког неба</i>	λ (11) 133	DDDDDX
[125] νῶϊ μὲν ὧς ἐπέεσσιν ἀμειβομένῳ στυγεροῖσιν <i>тако смо нас два се тад разговарали р'јечима тужним</i>	λ (11) 465	SDDDDX

Леонинска рима може бити *мушка* (једносложна), као нпр. у пр. [103, 105, 106, 107] горе; *женска* (двосложна); или *дјечија* (тросложна и вишесложна), као нпр. у пр. [104] горе.

6.3.3 Херманов мост

Код Хомера, граница ријечѝ ријетко пада између краткоћа четврте слабине;⁸ ова појава, која се налази у четвртом дактилу и чини да цијела његова слабина падне у једну те исту ријеч, зове се ζεύγμα или *Херманов мост* (по J. G. J. Hermann-у, који ју је уочио).

[126] Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ <i>О јунаку ми казуј, о Музо, о прометном оном</i>	α (1) 1	DDDDDX
[127] πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε· <i>који се много налуто разоривши пресвету Троју</i>	α (1) 2	DSDDDX
[128] πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω, <i>градове љύδῑ многих он видје ѝ ḥj̄d им спозна</i>	α (1) 3	SSDDDX
[129] πολλὰ δ' ὃ γ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν, <i>ѝ мноḡ̄ на мору јаде претрпје ѝ срцу својем</i>	α (1) 4	DSDDDX
[130] ἀρνύμενος ἦν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἐταίρων. <i>за душу се своју борећ и повратак својих друḡṵ̄</i>	α (1) 5	DSSSDX
[131] ἀλλ' οὐδ' ὧς ἐτάρους ἐρρῦσατο, ἰέμενός περ· <i>Али ни тако друḡṵ̄ он нѣ спасе, ако и жеље</i>	α (1) 6	SDSDDX
[132] αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο, <i>јер смрт наође сами због својега дрског гр'јеха</i>	α (1) 7	SDDDDX
[133] νῆπιοι, οἱ κατὰ βοῦς Ὑπερίωνος Ἥελίοιο <i>јести идући стадо, лудάци, Хипериόна</i>	α (1) 8	DDDDDX
[134] ἦσθιον· αὐτὰρ ὁ τοῖσιν ἀφείλετο νόστιμον ἦμαρ. <i>Хелија, који је дан за повратак узео њима</i>	α (1) 9	DDDDDX
[135] τῶν ἀμόθεν γε, θεά, θύγατερ Διός, εἰπέε καὶ ἡμῖν. <i>И нама, Зеусова κ̄ери, приḡṵ̄веди о томе свему!</i>	α (1) 10	DDDDDX

У стиховима 1-10 првог пјевања *Одисеје* дактил се у четвртој стопи налази у стиховима 1-4 и 6-10; у тим истим стиховима слабина четвртог дактила нигдје не пада у двије различите ријечи него пада свугдје у једну те исту ријеч.

7. ΜΑΡΕΤΙΓΓΕΒ ΗΕΚΣΑΜΕΤΑΡ

На српски језик хомерски хексаметар концем 19. вијека прилагодио је Т. Маретић, наш учени преводилац *Илијаде* и *Одисеје*. Квантитативни модел, који је основа Хомеровог хексаметара, Маретић је замијенио акценатским моделом, тако да се у сваком Маретићевом стиху мјесто шест *стопа* налази шест акценатских цјелина, тзв. *фонетских ријечи*, као нпр. у овим његовим чувеним стиховима:

[136] μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος <i>Ср̄м̄бу ми, б̄ог̄ӣньо, п̄ј̄ѣ̄в̄ај Ах̄ӣлеја, П̄е̄ле̄ју с̄ӣна</i>	A (1) 1	DDSDDX
[137] οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἄχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε, <i>п̄ḡубну, к̄ḡјано з̄а̄д̄а Ах̄е̄јцима т̄ӣсућу ја̄д̄а,</i>	A (1) 2	DSDSDX
[138] πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν <i>с̄н̄а̄жн̄е је ḡуше мн̄ḡ̄ӣх јӯн̄а̄к̄а ḡна к А̄ӣду</i>	A (1) 3	SSSDDX
[139] ἥρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεύχε κόνεσσιν <i>п̄ḡслала, а̄ н̄ӣх је с̄а̄ме уч̄ӣнила п̄л̄ӣјен да б̄ḡду</i>	A (1) 4	SSDDDX
[140] οἰωνοῖσι τε πάσι, Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή, <i>п̄с̄ӣма и п̄т̄ӣцама ḡḡзба, а З̄е̄усу се в̄р̄ӣш̄а̄ше в̄ḡља</i>	A (1) 5	SDDDDX

⁸ У каснијем хексаметру, као нпр. код Калимаха или Нона, граница ријечѝ на том мјесту не пада уопште.

[141] ἔξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε <i>откад се бјеху онџмад раздѣђили пџслије свџђе</i>	A (1) 6	SSDSDX
[142] Ἄτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς. <i>Атрејев син, јунацима краљ, и дивни Ахилеј.</i>	A (1) 7	DDSSDX

Маретић је у акценатском хексаметру осим *Илијаде* и *Одисеје* превео и Вергилијеве пјесме, *Буколике*, *Георгике* и *Енеиду*; *Илијаду* и *Одисеју* касније је, слиједећи исти модел, дотjeraо Ст. Ившић, чувени наш акценатолог.

Данас се узима да је акценатски хексаметар једно од главнијих Маретићевих дјела.

8. ИЗВОРИ

НОМЕРУС. *Opera*. Oxonii: Clarendonianum, 1920. (Edd. D. V. Monro & Th. W. Allen.)

НОМЕР. *Пијада*. Zagreb: Matica hrvatska, 1961. (Prev. T. Maretić)

НОМЕР. *Одисеја*. Zagreb: Matica hrvatska, 1950. (Prev. T. Maretić)

9. ЛИТЕРАТУРА

МАЈНАРИЋ, Nikola. *Grčka metrika*. Zagreb: JAZU, 1948. (Нарочито pp. 19–29.)

WEST, Martin L. *Homer's Meter. A New Companion to Homer*, 1997, 218–238.

WEST, Martin L. *Introduction to Greek Metre*. Oxford: Clarendon, 1987. (Нарочито pp. 19–23.)